

PRZEDWOJENNE STOPNIE SŁUŻBOWE FUNKCJONARIUSZY NKWD ZSRR.

Bogusław Zając

Dr Bogusław Zając, z wykształcenia prawnik, jest tłumaczem przysięgłym języka rosyjskiego.

W literaturze prawno-historycznej, w dokumentacjach sądowych, wojskowych, administracyjnych lub we wspomnieniach Polaków, od końca 1939 r. przemieszczanych przymusowo po przestrzeniach Euroazji wyraziście wydzielają się sylwetki pracowników oraz żołnierzy resortu, od swej rosyjskiej nazwy - "Народный Комиссариат Внутренних Дел Союза Советских Социалистических Республик", NKWD SSSR - zwanych enkawudzistami. Nazwa ta powszechnie stosowana była dla określenia ludzi w nim zatrudnionych lub pełniących służbę, a więc głównie strażaków (пожарные), milicjantów (милиционеры), straży więziennej (внутриенная служба), policji politycznej i kontrwywiadu (государственная безопасность - ГБ). Do powszechnie znanej właściwości NKWD należały również i takie radzieckie służby państwowe, jak urzędy geodezyjne czy też urzędy stanu cywilnego. NKWD - w postaci wydziałów specjalnych (особый отдел) wykonywał także funkcje kontrwywiadowcze w radzieckich siłach zbrojnych.

Owa różnorodność funkcji, które wypełniało, i postaci, w które wcieliło się NKWD ZSRR, wywołuje współcześnie pewne kłopoty w procesie sądowego ustalania prawdy. Wątpliwości pojawiają się podczas przekładania na język polski oraz krytycznego rozpatrywania obcojęzycznych (głównie słowiańskich) dokumentów lub tekstów, zwłaszcza bezpośrednio traktujących o działalności NKWD lub przezeń wydanych, głównie w postaci świadectw (свидетельство) bądź tzw. sprawek, tj. zaświadczeń urzędowych. Jednym z problemów, który rodząc się podczas lektury wywołuje niedowierzanie, refleksję krytyczną - jest problem autorytetu, jaki posiadali wśród urzędników czy też wyższych wojskowych nawet (pozornie) niscy rangą, stopniem wojskowym, funkcjonariusze NKWD. Dokładniejsze przyjrzenie się prowadzi jednakże do wniosku, że również formalnie stopnie wojskowe Armii Czerwonej i w NKWD ZSRR nie były równorzędne. Do połowy lat trzydziestych w wojskowych nie było stopni wojskowych, posługiwano się jedynie nazwami funkcji - dowódca plutonu (взводный), kompanii (ротный), szef sztabu (нашта), w rosyjskim obyczaju wojskowym zwyczaj ten zachował się do dziś. Po raz pierwszy stopnie wojskowe, wraz z ich dystynkcjami, dla stanu osobowego Robotniczo-Chłopskiej Armii Czerwonej i Czerwonej Marynarki Wojennej wprowadzono postanowieniem Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 22 września 1935 r. Wywołało to początkowo wrażenie, iż enkawudziści zostali potraktowani po macoszemu. Celem rozwiania tych złudzeń i podniesienia autorytetu kontrwywiadu wojskowego, dn. 23 maja 18936 r. narkom sił zbrojnych K. J. Woroszyłow i narkom spraw wewnętrznych H. G. Jagoda podpisali wspólny rozkaz nr 91/183 dla pracowników wydziałów specjalnych Głównego Zarządu Bezpieczeństwa Państwowego NKWD. W rozkazie określono, że pracownicy ci, przydzieleni do obsługi kontrwywiadowczej jednostek wojskowych Robotniczo-Chłopskiej Armii Czerwonej (РККА), noszą umundurowanie i oznaki stopni korpusu wojskowo-politycznego armii, odpowiednio do nadanego im stopnia wojskowego, podobnie jak odpowiednie indywidualne stopnie korpusu wojskowo-politycznego РККА, lecz stopień ten należy traktować o trzy rangi wyżej. Stąd właśnie powstała poniższa tabela pokazująca równoważność stopni w służbie bezpieczeństwa państwowego NKWD ZSRR i stopni w wojskach.

Główny Zarząd BP NKWD ZSRR

Armia Czerwona

sierżant bezpieczeństwa państwowego
młodszy lejtenant BP
lejtenant
lejtenant BP
starszy lejtenant
kapitan BP
major BP
starszy major BP
komisarz BP 3 rangi
komisarz BP 2 rangi
rangi
komisarz BP 1 rangi
rangi
generalny komisarz BP
Radzieckiego

lejtenant
starszy

kapitan
major
pułkownik
kombryg
komdyw
komkor
komandarm 2

komandarm 1

Marszałek

Związku

Podobne nierównoważne traktowanie osób, nominalnie noszących ten sam stopień wojskowy nie powinno dziwić, ma ono swoje historyczne uzasadnienie, precedensy. Służby gwardyjskie były zazwyczaj uprzywilejowaną warstwą żołnierzy. Wystarczy wspomnieć, że już bardzo dawno temu pretorianin był o wiele bardziej niż legionista poważanym wojakiem, zaś w czasach nowożytnych wybitni wodzowie - monarchowie z dumą nosili zaledwie podoficerskie stopnie - car Piotr I Wielki tytułował się bombardierem, tj. starszym szeregowym artylerii, dowódcą dział, zaś Napoleon I Bonaparte do dziś pozostał dla swych wielbicieli małym kapralem, który to stopień przyznali mu żołnierze jego własnej starej gwardii.

Gdy chodzi o radzieckie stopnie wojskowe, to ich posiadacze zostali w zasadzie zrównani w uprawnieniach z początkiem 1943 roku, w rozkazie J. W. Stalina, w którym jednocześnie przywracano, zgodnie z tradycją armii rosyjskiej noszenie przez wszystkich żołnierzy dystynkcji na naramiennikach (pagony).

Źródło: centralny organ Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, gazeta "Krasnaja zwiezda" nr 18(21605), datowana czwartek, 26 stycznia 1995 r., strona czwarta.